

Asia: VN/2287/2020

Lausuntopyyntö työryhmän ehdotuksesta arkkitehtuuripoliittiseksi ohjelmaksi

Työryhmän ehdotus Kohti kestäväää arkkitehtuuria

Yleisiä kommentteja työryhmän ehdotuksesta

Ohjelmaehdotus käsittelee koko elinympäristöä, ei vain arkkitehtuuria, mikä on sille ansio ja tarpeellinen laajennus. Vaikka arkkitehtuuri on vain osa rakennetun ympäristön todellisuutta, tulisi sen asiantuntijoita eli arkkitehteja käyttää huomattavasti nykyistä enemmän asiantuntijoina ja neuvonantajina. Arkkitehtuurin parissa voidaan tehdä kokeiluja, jotka murtavat rakennuskulttuurin konventioita ja viitoittavat kestävämpää rakennuskulttuuria. Kuten ohjelmassa mainitaan, kestävyuden saavuttaminen edellyttää muutoksia yksilöiden ja yhteisöjen elämäntapoihin, kulutustottumuksiin, tuotanto- ja talousmekanismeihin. On tärkeää tiedostaa, että arkkitehtuurin vaikutusvalta on rajallinen, ja tuekseen arkkitehtuuripoliittinen ohjelma tarvitsee muiden sektoreiden kestäväen kehityksen ohjelmatyötä, ei vähiten talouteen ja sosiaaliseen ympäristöön liittyvää. Vasta tämä mielestämme mahdollistaa vision - inhimillisesti arvokkaan ja yhdenvertaisen elämän.

Arkkitehtien laaja-alaisen osaamisen arvostusta tulee lisätä. Arkkitehdit voivat toimia muutoksen airueina. Yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumisen ja uusien avausten tekemisen lisäksi arkkitehtien polkua rakennusalan kehittämistehtäviin tulee tukea, jotta he voivat koko osaamisellaan edistää kestävämpää rakennuskulttuuria.

On hienoa, että ohjelmassa tunnistetaan kulttuuriympäristöjen merkitys. Yleisen käsityksen mukaan kestävä kehitys edellyttää kuitenkin yhdyskuntien tiivistämistä, jolloin monet jatkuvuudet ja traditiot sekä ympäristön identiteetti ovat koetuksella. Kotiseuturakkauden viriäminen ja juurtuminen edellyttävät rakennuskulttuuria, joka ei muuta liian nopeasti ja radikaalisti kotikulmia. Hyvään ympäristöön ja ympäristösuhteeseen kuuluu myös tietty vakiintuneisuus. Rakkaus omaa asuinympäristöä kohtaan on polttoaine, joka saa yksilön ponnistelemaan ja osallistumaan ympäristön muutosten prosesseihin. Tätä hienovaraista merkityssuhdetta ei tule sivuuttaa, kun mietitään ihmisten elinympäristön politiikkaa. Siirtymä ylhäältä ohjaamisesta osallistavaan päätöksentekoon on Suomen Kotiseutuliitolle tärkeä tavoite, ja on hienoa, että osallisuus on nostettu omaksi teemakseen.

Luku I Ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuus

Näkökulmana elinkaariajattelu on kestävä kehityksen resurssiviisautta mutta ei sovi kulttuuriympäristön säilyttämiseen silloin, kun siinä käsitellään koko rakennusta. Tarkasteluissa ei rakennuksia voi käsitellä vain purkumateriaaleina, niillä on aina laajempia merkityksiä. Säilytettävän rakennuksen elinkaaren ei tule missään vaiheessa päättyä. Sen sijaan elinkaari sopii säilytettävänkin rakennuksen rakennusosiin. Rikkoutuneet osat voi korvata alkuperäisen kaltaisilla ja veroisilla, pyrkien kuitenkin säilyttämään ja korjaamaan mahdollisimman paljon alkuperäistä.

On hyvä, että ohjelmassa pidetään ensisijaisena olemassa olevan yhdyskuntarakenteen ja rakennuskannan hyödyntämistä. Korjaus ja kehittäminen on kestävällä pohjalla silloin, kun se tunnistaa rakennus- ja luonnonperinnön ominaispiirteet ja vivahteet eikä pyri kaiken nykyaikaistamiseen. Toimenpiteenä mainittu ”kiertotalouskortteli” voisi olla mielekkäämpää kehittää sekä uudisrakentamalla että seka-alueena, jo rakentuneessa ympäristössä. Esimerkkialueita pitäisi olla useammanlaisia.

Korjausrakentamisen osaamiskeskuksen perustaminen on toivottava uudistus. Perinnekorjaamisen pitää olla keskuksen osaamisen eräs osa-alue. Mitä vähemmän arvokasta rakennusperintöä säilyy, sitä tärkeämpää on osata vaalia sitä oikein menetelmin ja materiaalein. Ohjelmallisena toimenpiteenä perinteisten rakentamismenetelmien ja paikallisten materiaalien kehittäminen on kiinnostavaa. On hyvä kuitenkin muistaa, että usein perinteinen toimii sellaisenaan.

Luku II Yhdenvertaisuus ja osallisuus

Ohjelman tavoitetilä ”Oman lähiympäristön ja sen kulttuuriperinnön tunteminen vahvistaa asukkaiden paikallistunnetta ja osallisuutta. Kulttuuriympäristön ja rakennuskannan ajallinen kerroksellisuus on osa paikan identiteettiä.” saa vahvan tuen Suomen Kotiseutuliitolta.

Suomen Kotiseutuliiton mielestä kotiseutu kuuluu kaikille. Osallistuminen edellyttää ensin osallisuuden kokemusta. Ohjelma suhtautuu toiveikkaasti uusien suomalaisten integraatioon ja siihen, että jokaisella olisi yhdenvertainen mahdollisuus elää kohtaamisia, hyvinvointia ja terveyttä edistävässä ympäristössä. Toimenpiteet muista kulttuureista saapuvien tukemiseen jäävät ohjelmassa vielä tavoitteiden tasolle. Toimenpiteenä ”kansallisesti yhtenäisen mittariston luominen ihmisten ympäristökokemusten arviointiin” vaikuttaa kunnianhimoiselta tehtävältä. Tulevan ympäristön muutoksista kiinnostuvat ja niihin vaikuttamishaluiset ovat keskenään erilaista joukkoa, mitä tulee kulttuuritaustaan, asumistoiveisiin ja taloudellisiin mahdollisuuksiin valita elämisen ympäristönsä. Suomalainen asumiskulttuuri ja julkisten tilojen käyttö on pitkän kehityksen tulos eikä kaikin osin avaudu eikä tunnu omalta muista kulttuureista maahamme muuttaville. Ohjelmaan nostettu tavoite nykyisen maankäytön osallistamisen monikielistämisestä lisää yhdenvertaisuutta. Toivottavasti se ei ole vaativuudessaan liian kunnianhimoisen toimenpide. Maankäytön suunnitteluun osallistumisessa on todettu vaikeuksia jo kahdella kotimaisella kielellä toimiessakin. Hyvältä vaikuttaa tavoite ottaa eri väestöryhmät mukaan heille itselleen luontevalla tavalla. Ohjelmaan tarvittaisiin syötteitä tällaisten hankkeiden viriämiseen. Yhteissuunnittelun sekä osallisuuden ja osallistumisen edistämisessä monialainen ja eri ammattilaisten välinen yhteistyö on

tarpeen. Suunnittelijoilta tämä vaatii nykyistä syvempää ammattitaitoa keskustelun ja vuoropuhelun mahdollistajana.

Osallistumisinnokkuuteen tarvitaan sitoutuminen paikkaan ja kiinnostus fyysiseen ympäristöön. Toimenpiteet, joilla lisätään mahdollisuuksia identifioitua paikkaan, ovat yhtä tärkeitä kuin paikallisuuden identiteetin vaaliminen. Ei tule ajautua tilanteeseen, jossa meillä on juurtumaan pyrkiviä ihmisiä mutta sitä torjuvia fyysisiä ympäristöjä. Ongelmallisia ovat ympäristöt, jotka joko rakennetaan identiteetiltään ohuiksi tai muutetaan tunnistamattomiksi. Ympäristö voi olla tai se voi muuttua kulttuurisesti esteelliseksi. Johdannossa mainitaan muutosvauhdin nopeutuminen. Vinhasti muuttuvaa teknologista ja sosiaalista ympäristöä voisi myös tasapainottaa maltillisesti muuttuvalla fyysisellä ympäristöllä. Tällainen on mielestämme kulttuurista kestävyttä. Pitää ehtiä opettaa, mikä ympäristössä on arvokasta, jotta ympäristösuhteen perinnettä voidaan välittää. Johdannossa mainittu ”arkkitehtuurin kädenjälki” edellyttää arkkitehtuurin kokemisen taitoa. Siinä eri kulttuureja hallitsevilla on paljon annettavaa.

Kotiseutuliitto suhtautuu epäilevästi ohjelmassa esitettyyn ajatteluun, että rakennetun ympäristön hyvinvointistandardit olisivat universaaleja. Jos aidosti erilaisia elämäntapoja tuetaan, tulee standardien hyväksyä inhimillinen vuorovaikutus standardeihin kuuluvana.

Luku III Talous ja kansainvälisyys

Digitalisaation tarjoamat työkalut luovat ohjelmaehdotuksen mukaan hyvät edellytykset rakennetun ympäristön laadun parantamiselle ja korkealaatuisen arkkitehtuurin edistämiseksi. Haluamme kuitenkin korostaa, että ilman laajojen piirien yhteistä tahtoa ei voida saavuttaa merkittäviä tuloksia rakentamisen laatuun. Onkin hyvä, että ohjelmassa tuodaan digitalisaation kohdalla esiin myös toimivia välineitä rakentamisen ja maankäytön vuorovaikutusprosessien hallintaan.

Kotiseutuliitto pitää hyvänä tavoitetta, jonka mukaan sekä Suomen merkittävistä kulttuurikohteista ja -ympäristöistä viestitään myös arkkitehtuurikohteina ja että herkkien kohteiden vierailukestävyys on turvattu.

Luku IV Merkitys ja identiteetti

Kolmas kappale: Maamme modernin arkkitehtuurin rakennusperintö koostuu muistakin kuin luetelluista rakennustyypeistä: kirkot, kaupungintalot, sairaalat, koulut, tehtaot ja asuintalot. Lauseesta on jäänyt pois sana ”esimerkiksi” tai sitten luetteloa tulisi täydentää. Modernismi läpäisi koko rakennuskannan, mukaan lukien yhteisöllisesti rakennetut seurantalot.

Lukuun sisältyy kannatettavat tavoitteet, kulttuuriympäristön hoitaminen ja rakennusperinnön vaaliminen sekä eri aikakausien rakennuskannan ylläpitäminen, hoitaminen, korjaaminen ja suojeleminen. Tarvitaan mahdollisuuksia vaalia perinteisiä rakennustapoja ja -tekniikkaa: Rakentamisen määräyksiin tulee palauttaa mahdollisuus korjata rakennusperintöä joustavin ratkaisuin, jotta rakennuksen ominaispiirteitä voidaan säilyttää ja käyttökelpoisia ratkaisuja ennallistaa. Ominaispiirteet koostuvat materiaaleista ja tila- ja rakenneratkaisuista sekä toimivista

teknisistä järjestelmistä, jotka uusin rakennusteknologia on kuitenkin jättänyt pois käytöstä. Vielä muutama vuosi sitten rakennuslupa voitiin harkitusti myöntää mm. lämmöneristys- ja ilmanvaihtonormeista poikkeaville ratkaisuille. Käsillä olevan ohjelmaehdotuksenkin mukaan pitäisi siirtyä uudisrakentamisesta rakennusten korjaamiseen ja tilojen kierrättämiseen ja uusiokäyttöön. Rakennusten säilyttäminen lisää kulttuurista kestävyttä, vaikka maksimaalista energiansäästöä ei saavutettaisikaan. Säilyttäminen ja purkujätteen välttäminen tasaavat hiilijalanjälkeä, jota normeista poikkeaminen tuottaa. Suuri hiilijalanjälki syntyy, jos rakennusta ei voida enää käyttää ja se korvataan uudisrakennuksella. Korjaaminen nykynormien tasolle saattaa ominaispiirteiden katoamisen lisäksi tuottaa teknisiä vauriota, koska uuden ja vanhan rakennustekniikan yhdistäminen vaatii erityistä taitoa. Suomen Kotiseutuliitto esittää tässä yhteydessä, että mahdollisuus tulkita rakentamismääräyksiä joustavasti palautetaan, jotta rakennusperintöä voidaan vaalia eikä sitä ylikorjata. Toinen mahdollisuus on sisällyttää normeihin oma osionsa rakennusperinnön kohteille.

Toimenpiteet IV A ja B: ”Arkkitehtuurin ja kulttuuriympäristön arvostusta kasvatetaan” sekä ”Arkkitehtuurin ja kulttuuriympäristön vaikutusta paikallisen identiteetin vahvistumiselle tuetaan” ovat erinomaisia. Suomen Kotiseutuliitto on juuri sellainen toimija, joka ”lisää kuntien, yritysten, muiden yhteisöjen ja asukkaiden ymmärrystä paikallisidentiteetin ja kulttuuriympäristön merkityksestä sekä vahvistaa eri-ikäisten ja -taustaisten ihmisten ympäristönlukutaitoa ja mahdollisuuksia vaikuttaa omaan ympäristöönsä.” Kotiseutuliitto toivoo, että julkishallinnon ohella kolmannen sektorin taloudelliset toimintamahdollisuudet säilyvät ja yhteiskunnan tuki järjestöjen toimintaan vakiinnutetaan valtion budjettiin ja riittävälle tasolle.

Luku V Koulutus ja tutkimus

Arkkitehtuuri- ja muotoilukasvatuksen vahvistaminen kaikille, koko elämän- ja oppimispolun varrelle on kannatettavaa. Kulttuuriympäristökasvatus on osa tätä kokonaisuutta.

Tavoitetila ”Korjausrakentamista, restaurointia ja rakennussuojelua arvostetaan tärkeänä osana arkkitehdin ammattitaitoa. Arkkitehdin osaamiseen kuuluu myös kulttuurinen tietoisuus, joka kattaa kulttuurisen moninaisuuden, historian ja kulttuuriperinnön.” on Kotiseutuliiton mielestä jo ilahduttavasti toteutunut. Kirjausta ohjelmaan tarvitaan tilanteen säilyttämiseksi ja koulutuksen korkean tason ylläpitämiseksi. On myös tärkeää esittää toimenpiteitä, joilla arkkitehtien työn arvostusta parannetaan.

Kotiseutuliitto pitää tärkeänä toimenpidettä kohdassa V B: ”Kestävä suunnittelu ja rakentaminen nostetaan koulutuksen läpäiseväksi periaatteeksi vahvistamalla kiertotalouden, kestävän kehityksen ja perinteisten rakentamismenetelmien osaamista kehittämällä rakennus- ja taideteollisuusalojen ammatillisia tutkintoja edelleen.” Kotiseutuliitto esittää, että erityisesti tulee lisätä perinteisten rakennusmenetelmien osaajia ja korjausrakentajia ja tukea heidän työllisyyttään.

Vanhatalo Riitta
Suomen Kotiseutuliitto